

ABRAHAM HANS

OVER BERG EN DAL

bewerkt door Jan Marchau

bewerking © 1982-2018, Jan MARCHAU

HELIOS N.V.
ANTWERPEN / AMSTERDAM

INHOUD

Kermiskoers te Drongen	7
Het plan van Jan Wellens	18
Greta, de kasteelmeid	21
Beatrix van Leewerdal	26
Een wielrenner naar de dieperik ?	30
De Bontink, een sportvriend	34
Feest op «De Donk»	37
Verbannen	51
Willoos jong meisje	61
Paulina op haar vrijheid gesteld	64
Een streng voorbeeld	67
Al weer in zijn macht	71
Opschudding te Nevele	75
Wielervedstrijd te Leerne	78
Lemmink, de winnaar	86
Bij Roos uit de «Vlasbloem»	90
Een ernstige toon	96
Hoe eindigt die historie ?	100
Ingepalmd	104
Een koersfiets voor Jan Wellens	106
Reginald, ridder en redder	114
Thilde Verhooge	119
Vóór het huwelijk	120
De bruiloft van jonker François	123
Over het Gents fabrieksmeisje	131
De bekentenis	134
Een uitweg	138
De gevoelens van vader Wellens	143
De aanslag	146
Eenzame moeder	151
Lemmink buiten gestoken	156
Afgebrokkelde macht	163
Eerste koers, tweede prijs	166
Nieuwe beroering	170
Een uitkomst voor Greta	174
Baron de Porteira uitgeschakeld	180
Wel en wee	185
De omloop van Oost-Vlaanderen 1931	196
Hoop op de oogst	205
Nawoord van de bewerker	210

Om aan de weet te komen of het werk van een auteur na zijn overlijden nog steeds gelezen wordt, zouden we bv. een enquête kunnen organiseren in een aantal bibliotheken.

In de uitgeverswereld kan men ons mogelijk vertellen of de boeken van een bepaalde schrijver na diens dood nog worden verkocht en eventueel herdrukt of heruitgegeven.

Een kijk krijgen op de „waarde” van een auteur kan men pas wanneer men hem persoonlijk gekend heeft of in zijn tijd geleefd, uit verklaringen van tijdgenoten en door geschriften over hem te raadplegen.

Bij het grasduinen in bijdragen over Abraham Hans (1882-1939) krijgt men meteen de indruk kennis te maken met een boeiende, veelzijdige persoonlijkheid.

Hij was immers onderwijzer en joernalist, schrijver van artikels en reportages, van romans en jeugdboeken, van verhalen voor volwassenen en «Hanskes» voor de jeugd... maar hij was tevens toerist, reisleader, voordrachtgever, een graaggehoorde spreker...

We leren Abraham Hans, die in Vlaanderen werd geboren uit Nederlandse ouders, uit zijn werk kennen als een Vlaamsbewust man, die zich ten zeerste volksverbonden en sociaal bewogen opstelde.

Hij schreef in een voor de gewone man verstaanbare, doch verzorgde taal en plaatste zijn verhalen in een voor de volksmens herkenbare situatie.

Zijn doel was op deze manier mee te werken aan de ontplooiing en de sociale bewustwording van de Vlaming.

Ook geloofde A. Hans in het toerisme als een middel om de kulturele belangen van Vlaanderen te dienen.

Daarom trad hij de doelstelling van de V.T.B. in 1922 onmiddellijk bij, werd lid, stichtte mee de afdeling Kontich, waar hij toen woonde, en werd zelfs lid van het hoofdbestuur.

Naar aanleiding van het feit dat Abraham Hans honderd jaar geleden werd geboren, vonden dit jaar in zijn geboorteplaats Sint-Maria-Horebeke, alsmede in Kontich, waar hij vele jaren woonde, reeds verscheidene herdenkingsplechtigheden plaats.

We vinden het prettig dat ook de uitgeverswereld hem niet vergeet en feliciteren graag de uitgeverij Helios met haar beslissing een van Hans'boeken in een bewerkte uitgave op de markt te brengen.

Herman Daems

Over berg en dal. De titel van de volksroman verwees ook naar de omloop van de meeste wielervedstrijden, met hun dikwijls harde beproevingen.

In Vlaanderen had de wielersport vroeg wortel geschoten. Het blijft moeilijk te overzien wat de wielrennerij in onze gewesten voor het maatschappelijk, cultureel en politiek leven betekend heeft. Dit terrein ligt nog braak voor wetenschappelijk vorsingswerk.

Op het platteland bevorderde de wielersport als eerste veralgemeende sporttak de volkse ontvoogding. Voor wilskrachtige jongens als Jan Wellens boden de wielersporten met hun aanzienlijke prijzen en premies de gelegenheid om op te klimmen op de sociale ladder. Zo konden zij zich los werken uit het neerhalend pachtersbestaan.

In de periode tussen de twee wereldoorlogen ging de wielersport van langzaam meer de leefgewoonten beïnvloeden. Zij bood gezonde ontspanning als alternatief voor de traditionele «plaag der dorpen», het afstompend alcoholisme. Zij bracht nieuwe populaire helden op de voorgrond. Zij prikkelde de nieuwsgierigheid van vele gewone mensen en spoorde hen meteen aan tot het lezen van dagbladen.

Baron de Porteira was niet zo verkeerd wanneer hij in zijn verkrampde standenwaan de opkomst van de sport dachtte. Zij betekende immers voor zijn ondergeschikten een middel tot bevrijding. De tijd van «houdt ze arm, houdt ze dom» behoorde na 1914-1918 voor goed tot het verleden.

De «Flandriens», zo noemde men toen de Vlaamse wielerkoningen, van Cyriel Van Hauwaert tot Lucien Buysse en Sylveer Maes, schonken ons land nieuwe lauweren en erkenning. Hun eigenschappen waren die van ons volk: taaie wilskracht en volharding, zelfs in de moeilijkste omstandigheden niet ten onder gaan.

Ook voor de minstbedeelden uit de samenleving brachten hun successen: hoop op de oogst. En dat was reeds heel wat.

De zomer van 1930 liep naar het einde. Na de bloeiende jaren twintig was plots de economische crisis ingetreden. In Vlaanderen groeide misnoegdheid om de blijvende maatschappelijke en taalkundige achteruitstelling.

Bij de dreef die de rijweg vormde naar het kasteel «De Donk» arbeidden zes mannen om kuiltjes te vullen. De baron had geklaagd, dat zijn auto er te veel schokte.

Peter, de opzichter van het kasteel, leidde de werkzaamheden. Het kasteel «De Donk» lag op een hoogte. Aan de einder staken tegen de watten hemel de torens van Gent af. Baron Daniël de Porteira bezat veel akkers, bossen en meerdere hoeven. Maar kort na de oorlog van 1914-1918 had hij tal van eigendommen moeten verkopen en was de uitgestrekte gemeente Drongen plots veel onafhankelijker geworden.

Na de invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht kwam het gemeentebestuur in handen van een meerderheid van fronters en volksvrienden. Zeer tot ongenoegen van baron de Porteira die vroeger nog burgemeester was geweest, en vóór hem zijn vader en grootvader.

«Ginder zijn ze weer!», klonk het.

Over een grasveld en de hellende akkers, zag men in het mooie Leiedal een kleurrijke groep wielrenners op de dorpsweg.

«Er zit vaart in», zei Jan Wellens, een jongen van achttien jaar, knap van gelaat, met heldere blik en kloek van lichaamsbouw.

«Ja, ze rijden hard», sprak Dries Roelens, die wat ouder was, maar op zijn slappe benen door zijn knieën scheen te zakken.

«En wij, die hier moeten werken!», riep Jan Wellens verontwaardigd uit.

Hij staarde nog over de akkers.

«Ze houden het goed uit... Ze zijn nog met velen,» hernam hij.

De kleurige truien van de renners schitterden in het zonlicht.

«Er zitten ook felle kerels bij,» sprak Lode Vincke. «Het zal nog een harde eindstrijd worden.»

«Zie de auto's, die volgen... Gelukkige mensen, ze kunnen alles zien,» zei Jan weer. «Daar is de tweede groep. Die zit er kort achter. O, dat ik nu ginder stond ! Ik zie niets liever dan een koers. Er zal wat volk op het gemeenteplein verzameld zijn ! Veel mensen uit de streek zijn naar hier afgezakt.»

«Alloh, jongens, doet voort... seffens ziet de baron het,» vermaande Peter, de opzichter.

Allen blikten naar het kasteel, dat blank uit het weelderig groen verrees. Het zonlicht speelde in een fontein, die klaterend uit een bloemperk spoot.

«De weg moet vanavond klaar zijn... Morgen komt er bezoek,» vertelde de opzichter.

«En het ware jammer als de heren en dames een schokje kregen,» spotte Jan Wellens.

«Ge zijt veel te frank met uw mond !»

«Bah, de wegen naar onze hofstedekes zijn zo effen niet. Daar komt het niet op een dozijn putten aan... Lode, ik ben zeker dat Alfred Hamerlinck zal winnen...»

«Als hij geen ongeluk heeft...»

«Dat is nu de derde ronde. Er zijn er nog vier. En wij, die hier moeten werken, terwijl het toch kermis is !» kloeg Jan.

«Uw beurs zal wel plat zijn,» meende Peter de toezichter.

«Naar de renners kijken, kost geen geld, en het is een mooi vermaak.»

«Een mooi vermaak... u zo afbeulen, en de wegen onveilig maken,» bromde Peter.

«Gij klapt zo, omdat de baron tegen de sport is, maar om te rijden is er kracht, durf en moed nodig. Dat is anders als met uw dik lijf in de kussens van een auto te liggen... of met een geweer op hazen en fazanten poefen, de sport van onze baron.»

«Werk voort en zwijg,» snauwde Peter. «Als ge door uw franke mond in last komt, moet ik er u uit helpen.»

«Kon ik hier maar weg !» mompelde Jan Wellens.

Zijn vader pachtte van de baron. Zijn zuster Greta diende op het kasteel, het gehele gezin was aan «De Donk» verbonden.

Men werkte voort.

«Jan, daar is uw lief,» plaagde Lode Vincke.

Jan Wellens werd wat rood en keek snel in de richting van het kasteel.

Een jong, fris meisje met blond haar en blauwe ogen kwam van die kant. 't Was Martha Roelens, de zuster van Dries. Ze diende als meid op het kasteel.

Ze ging voorbij en groette.

«Durft ge niets tot Jan zeggen?» vroeg Lode Vincke schertsend.

«Toe, werk voort,» beval Peter.

Martha en Jan Wellens hadden een blik gewisseld, maar het meisje spoedde zich heen. Mevrouw kon haar bespieden en wilde niet dat een meid buiten met het dienstvolk praatte.

«'t Is zonderling,» hernam Lode, «dat een jongen en een meisje het voor anderen altijd willen weg steken, dat ze elkaar graag zien.»

«Mijn zuster verkeert nog niet,» sprak Dries Roelens.

Lode lachte spottend.

«Jan Wellens weet wel beter,» beweerde hij.

«'t Is genoeg met al die flauwe praat,» zei Peter, die kwaad werd, want het werk vorderde niet naar zijn zin.

Een hele tijd was het dan stil. En de opzichter scheen meer tevreden over de arbeid.

«Ze komen weer !» riep Jan Wellens.

Hij hoorde auto's die de renners vergezelden.

«De laatste ronde,» vervolgde Jan. «Daar zijn ze. Ziet ze trappen... Er zijn er acht in de eerste groep. Maar we kunnen hier niemand herkennen. Dat is jammer.»

«Voort werken !» gebod Peter. «De baron kan ons zien. Hij stond voor vijf minuten op het terras.»

«We mogen toch ook wel eens kijken, zeker !» schreeuwde Jan nijdig terug.

«Neen !»

«En ik doe het toch !»

«Ik zal het aan de baron zeggen,» wedervoer de opzichter ook kwaad.

«Ge zijt er een mouwveger genoeg voor.»

Jan smees driftig zijn spade neer.

«Pak op en werk voort !» hernam Peter. «En dadelijk...»

«Neen ! En nu zal ik naar de koers gaan kijken... Dat is anders, hé !»

De anderen keken ontsteld naar Jan Wellens. Die liep uit de dreef en sloeg aan de Kapellenhoek de weg in naar het dorp.

«Allen, die niet bij de baron in dienst zijn, staan nu op het gemeenteplein,» zei hij. «En wij moeten werken. Ik ga naar de aankomst zien».

«Dat zal Jan Wellens duur kosten,» verzekerde Peter.

«Jan is naar de koers. Hij is er vol van. Hij heeft er al heel de week van geklapt,» vertelde een ander. «En het is flauw, dat wij niet mogen gaan kijken. Mijnheer Reginald is er ook,» vervolgde hij.

Reginald was de jongste zoon van de baron.

«De baron is er kwaad genoeg om, maar mijnheer Reginald wil niet luisteren,» sprak Peter. «En de baron kan hem toch niet vast binden, hé !»

«Maar ons bindt hij wel,» bromde Lode Vincke. «'t Is belachelijk, dat we de kermisdinsdag moeten werken, als ieder op zijn beste loopt !»

«Begint gij ook al !» schoot Peter nog nijdiger uit. «Met al die wielrenners en de sport.»

Jan Wellens keerde niet terug.

«Hij zal er van lusten,» verzekerde de opzichter. «Dries, ga naar het kasteel en zeg aan de baron, dat Wellens zijn werk heeft laten staan,» beval hij.

En Dries deed dat wat graag. Hij kroop voor zijn meesters. Hij was spoedig terug.

«De baron is geweldig kwaad,» zei hij. «Als Jan Wellens weer keert, moet hij seffens bij hem komen.»

«Dan zal hij zoveel praat niet hebben,» sprak Peter. «Hij zal niet ver

geraken met al zijn brutaliteit.»

«Bah, niemand, die in dienst van de baron is, geraakt ver,» wedervoer Lode Vincke.

«En als ge uw muil niet stopt, klaag ik u ook aan!» dreigde Peter. «Dat moet hier uit zijn met die oproerigheid.»

Lode zweeg. Hij was pas getrouwd en pachtte een hoeve van baron de Porteira. En hij had pas om wat meer land gevraagd.

't Was de laatste kermisdag te Drongen, de welvarende gemeente op het scheiden van zandgrond en meersen ten westen van Gent.

Het volk stond in drommen aan weerskanten van de straat. 't Was een prachtige zomernamiddag nog, al hingen daar in de bomen van het gemeenteplein reeds de kleuren van de naderende herfst.

Toon, de veldwachter, had het druk.

«Toe, mensen, duwt de palen niet omver... Alloh, jongens, hangt niet zo over de koorden».

En goedig zwaaide hij met zijn stok. De straat was afgespannen. Uit alle ramen in de buurt hingen nieuwsgierigen. De sportclub van Drongen had, met medewerking van het gemeentebestuur, een wielervedstrijd uitgeschreven en er was grote deelneming. Naast Hamerlinck, de koning der kermiskoersen, waren bekende figuren als Frans Bonduel uit Lebbeke, Romain Gyssels uit Denderwindeke en de jongeren Sylveer Maes en Juul Lowie van de partij.

Thans had na de zeven ronden, met zoveel spanning gevolgd, de aankomst plaats. Men wist, dat er heftig gereden werd, en de belangstelling klom ten top.

Velen benijdden de leden van de sportclub en de dagbladschrijvers, die de rit konden volgen in auto's en de strijd zagen over de kam en langs het dal van de kronkelende Leie. Na elke ronde had men wel bijzonderheden gehoord en de koene renners toegejuicht, die bezweet en bestoft, maar zo lenig en zwierig over de steenweg naar Deinze schoten.

Men wist, wie bandbreuk had gehad of andere tegenslag, wie achter raakte, maar met geweldige inspanning en taaie volharding weer het peleton had ingehaald.

«Daar zijn ze, daar zijn ze!», klonk het.

«Achteruit!», schreeuwde de veldwachter.

Rijkswachters stonden hem bij om de weg geheel vrij te houden. Auto's naderden, reden door en stopten ginds op het plein. Leden van de sportclub en dagbladschrijvers sprongen er haastig uit en kwamen naar de eindstreep gelopen.

Daar stond ook Reginald de Porteira, de jongste zoon van de baron, een populaire jonker, die verscheidene premies had gegeven. Want hij hield van de volkse sport, hetgeen hem thuis veel getwist opleverde met zijn vader.

Maar Reginald, die te Gent aan de universiteit studeerde, wist heel wat geld los te krijgen van een ongetrouwde oom, die in het naburige Leerne woonde.

Nu kwam het grote ogenblik.

De voorzitter van de sportvereniging zwaaide met een vlag. Alle blikken waren naar hetzelfde punt gericht. Uit de vensters boog men dieper. In de menigte werd gedrumd en rekte men de hoofden uit. Jongens zaten op muren, hingen aan het hek van het notarishuis of troonden op de pilaren. Vaders hieven kinderen omhoog. Een ogenblik heerste stilte.

Daar kwamen ze aangestoven, vier renners, vier felle kampers in een geweldige spurt, al hun krachten gebruikend, de spieren gezwollen, het gelaat star als een spiegel van hun inzet.

«Vooruit, Hamerlinck!», barstte het los.

Hij was een jongen uit de streek en vele toeschouwers beschouwden hem als een kamper, die de eer van hun gewest hoog hield. Veel jongens droegen zijn uit een dagblad geknipt portret op zak en sommigen droomden er van ook een sportheld te worden als hij.

Wie zou de spurt winnen?

«Vooruit, Hamerlinck!», galmde het opnieuw. En de renner voelde het. De hele streek rekende op hem. Tijdens de ronden liepen boeren van hun akker, koewachters uit hun weide, staken molenaars hun hoofd buiten de molen, lieten de meisjes het kantkussen staan, hoopte een heel dorp zich op. Alleen om hem aan te moedigen, als de lievelingsrenner van het gewest, waar ook Drongen zijn toren verhieft.

En nu brak een ware ovatie los. Hamerlinck kwam het eerst over de eindstreep. De anderen volgden hem op de hielen en ook tot hen ging de bewondering, als ze daar hijgend stonden, zwart van het stof, trillend over alle leden, maar groots in hun wilskracht en volharding.

«Achter de koorden blijven!», schreeuwde de veldwachter. «Er komen er nog...»

De gendarmen liepen snel langs de touwen, want de geestdriftigsten wilden er over om Hamerlinck te omringen, geluk te wensen, de hand te drukken.

Andere renners naderden, en de gulle sportminnaars juichten nu ook hen toe...

En dan legde Hamerlinck zijn ereronde af met een bloemenruiker in de hand. Hij zag de stralende gezichten, de blijde blikken en dankte knikkend voor de welgemeente volkshulde.

«'t Is toch overdreven, he, mijnheer de notaris», zei een magere man, met scherp gelaat.

En de kleine, dikke notaris Peetinck schudde afkeurend het hoofd.

«Wat er van onze tijd moet geworden, weet ik niet, mijnheer Loosen», antwoordde hij bijna fluisterend.

«Veel slecht», voorspelde mijnheer Loosen, die rentmeester was

van het kasteel «De Donk».

«Ja, ik vrees het ook...»

De notaris sprak niet te luid. Hij moest van iedereen leven. En in stilte had hij een bijdrage voor de wielervedstrijd gegeven. Maar hij dacht tevens met spijt aan de vooroorlogse jaren, toen de baron evenals hij en de andere vooraanstaanden van de gemeente algemene eerbied afdwongen. Ze werden nederig begroet en in al hun doen bewonderd. Ze waren de meesters. Maar nu ging de belangstelling van het volk naar renners, voetballers, hardlopers, en dat hinderde hem. De notaris had vanmiddag zelfs niet met zijn auto kunnen uitrijden, want ook voor zijn huis liep de koord welke de straat afspande. Men had hem niet gevraagd of hij het goed vond. Maar de notaris mocht zijn ontstemming niet laten blijken, want handelaars en vrije landbouwers die de sport toejuichten, waren ook zijn klanten. In stilte wenste hij de oude tijd terug, toen het dorp deemoedig aan de baron de Porteira gehoorzaamde. Hij zag met lede ogen hoe de sport bijdroeg tot de ontvoogding van de gewone mensen...

«Jonker Reginald doet toch ook ferm mee», zei notaris Peetinck tot de rentmeester.

«Ik moet van de baron eens komen zien, wat hij uitspookt», zegde de heer Loosen.

«Jonker Reginald heeft premies gegeven».

«Ik weet het. Hij krijgt dat geld van zijn oom, baron de Bontink. Maar onze baron zal kwaad zijn. De oudste jonker, mijnheer François, voelt beter de verplichtingen van zijn stand. Zie nu eens, ze dragen die Hamerlinck op de schouders rond! En als de baron door het dorp rijdt, doen velen of ze hem niet zien, en anderen tonen het openlijk, dat ze hem niet meer willen groeten. Waar moet dat heen? Hoor ze nu toch juichen, de stommeriken.»

«Stommeriken, mijnheer Loosen!» riep een handelaar. «Doe gij dat eens na. Vijf uren achtereen zo een moed, zulk een volharding tonen! Dat kan niet iedereen. En de dagelijkse opofferingen van een renner, eer hij zo ver geraakt... Of hebt gij liever, dat er genever wordt gezopen, als toen de baron burgemeester was, en de kermis eindigde met getrokken messen? Was dat misschien beter dan dat nu de mensen graag uren naar een spannende koers kijken en dappere jongens aanmoedigen en toejuichen?»

De notaris had zich snel teruggetrokken en mijnheer Loosen verwijderde zich ook. Hij wist het wel, hoe hij en enige andere kniezers alleen stonden met hun ouderwetse, zelfzuchtige opvattingen.

De wedstrijd was geëindigd en de sportliefhebbers wemelden door elkaar, nog druk de uitslagen besprekend.

Jan Wellens verliet het gemeenteplein. Hij voelde zich thans minder prettig gestemd. Baron de Porteira, in wiens dienst hij stond, evenals

zijn vader, zei dat twee kermisdagen al meer dan voldoende waren om het geld weg te gooien. Aan sport had de baron een geweldige hekel, al zette hij met zijn familieleden en vrienden in de jachtijd de hele streek tussen «De Donk» en Baarle overhoop. Zo lang hij burgemeester was, had hij nooit een wielervedstrijd toegelaten. Hij kon niet verdragen, dat gewone volksjongens bewondering en eer verwierven. 't Was dan of zijn eigen glorie verminderde.

Maar toen bezat hij ook de almacht te Drongen.

Vele boeren waren overgeschakeld naar tuinbouw en bloemenkweek, meteen waren ze onafhankelijk geworden. Men had in de gemeente voor een ander bestuur gekozen en de nieuwe burgemeester was een vooruitstrevende handelaar.

Wrokkig bromde baron de Porteira over de nieuwe tijdgeest.

Jan Wellens, die dat alles wist, keerde peinzend terug, en haalde gezwind een meisje in, dat dezelfde landweg volgde.

«Dag Martha», zei hij.

Zij keek om en werd wat rood.

«Ha Jan, zijt gij het?» vroeg ze. «Van uw werk weggelopen, om naar de koers te gaan kijken? 't Is durven, hoor!»

«'t Is een schande, dat de baron ons op zo een dag laat werken...»

«Ja, ik heb toch ook iets van de koers gezien... Ik moest voor mevrouw naar het dorp».

Martha Roelens was evenals Greta, de zuster van Jan, meid op het kasteel.

«De baron zal het wel horen, dat ik mijn werk heb laten staan en hij kan me dan maar eens uitschelden. Ik heb toch alles gezien», hernam Jan.

«Hamerlinck heeft gewonnen, hé?».

«Ja... En die moet niet dansen naar de pijpen van een baron. Hij heeft niemand nodig...»

«Ge moest ook renner worden, Jan».

«Dat ik de kans maar had! Ik heb mogen leren rijden op de velo van jonker Reginald. Die is anders dan zijn vader! Verleden week moest ik op zijn fiets een brief voor hem naar Gent brengen... en ja, Martha, als ik dan voortstuif over de baan, voel ik, dat ik aan een koers zou durven meedoen. 'k Zou me natuurlijk eerst een tijd moeten oefenen. Maar ik mag er niet aan denken! We zitten gebonden aan het kasteel.

Uit een zijdreef naderde een heer.

«Is mijnheer François thuis?» vroeg Jan Wellens, want hij herkende al van op een afstand de bijna dertigjarige zoon van baron de Porteira.

«Ja, hij is kort voor de middag gekomen».

«Als hij mijn zuster nog eens durft kussen, sla ik hem op zijn kop. Ja, ja, ik weet het van de knecht, dat hij het de laatste keer gedaan heeft. Greta strijdt het af... Ze is zeker nog gediend met zijn streken. Dat ze maar oppast. Mijnheer François is een gluipeer».

«Ja, toen ik wegging, was hij in de gang en greep me bij de lenden. Maar ik dreigde dat ik het aan mevrouw zou zeggen».

«Ha, hij greep naar u!» zei Jan Wellens, met woede in de stem.

«Hij zal het geen tweede keer meer doen!»

«Krab dan zijn aangezicht open!»

«O, ik zou wel durven...»

«Hij is een meisjesgek. En de baron ziet hem liever dan mijnheer Reginald».

«Omdat Reginald aangenaam is met het volk en belangstelling heeft voor de wielersport».

De oudste zoon van baron de Porteira was nu vlak bij.

«Ha, ha... in plaats van te werken, lopen vrijen!» plaagde hij in platte gewesttaal en gemaakt vriendelijk.

Ondanks zijn afkeer voor de jonker, trok Jan toch aan zijn muts. Dat was hem als ingeboren.

«We gaan naar het kasteel», antwoordde Martha Roelens bedremmeld.

«Ja, ja... langs een omweg... en in de hoekjes...»

François de Porteira maakte een gemene zinspeling en lachte dan loens.

Jan en Martha stapten snel door.

«Die akelige vent! En dan moeten zwijgen!» bromde Jan. «Ik had hem wel mijn vuist in zijn valse tronie kunnen slaan. Hij is een slechterik. O, Martha, kunt gij niet wat op Greta letten», smeekte hij.

«Voor mijnheer François?»

«Ja... Greta is nogal los van zinnen. Ze klapt zo gaarne over mooie kleren en rijkemensen manieren».

«Dat is waar. Maar ze is toch treffelijk».

«Die gasten van de adel zijn zo sluw... Zorg dat de jonker haar niet meelokt. Ge dient samen op het kasteel. Ge kunt mijn zuster in het oog houden».

«Welnu, ik zal doen wat ik kan...»

Wat verder moest Martha langs een andere veldweg dan Jan Wellens. Die keerde naar de dreef terug.

«Hamerlinck heeft gewonnen, maar het was een zware strijd!» riep hij uit. «O, ge hadt de sprint moeten zien!»

«Gij zult hier een andere sprint krijgen!» treiterde Dries Roelens. Peter was even weg om materiaal.

«Bah, wat kan het me schelen! Als ge goed werkt of niets uitsteekt, de baron grolt toch altijd. Lode», vervolgde Wellens, «de renners reden nogal een vaart bij de aankomst. 't Was wonderlijk om te zien!»

En Jan vertelde er al de bijzonderheden van.

«En volk!» vervolgde hij. «Ze hebben Hamerlinck op de schouders rond gedragen».

«Hij verdient het!»

«Maar Bonduel, Gijssels en die jonge Sylveer Maes, ze hebben zich allemaal geweerd. Van de tweeënvijftig zijn er veertig aangekomen, kort na elkaar.»

«Ja, ge zaagt het van hier, dat het een harde strijd was. En hoe heeft Pieter Lemmink het er af gebracht?»

Lemmink was een renner van Baarle, het nabije gehucht.

«Hij had het beter kunnen doen. Hij heeft gisteren veel gedronken. Lemmink kan rijden, maar ge zult zien, hij zal mislukken door die vervloekte drank! Die wordt zijn ongeluk!» verzekerde Wellens.

«'k Vrees het ook,» stemde Lode Vincke toe.

Maar daar verscheen Peter, de opzichter.

«Zo, manneke, zijt ge eindelijk terug? Ge moogt nu eens seffens naar het kasteel koersen. De baron verwacht u voor een goede premie,» sprak hij tot Jan.

«Gij hebt het hem zeker seffens in zijn oor moeten blazen!» zei Jan.

«Dries is het gaan zeggen,» vertelde Lode.

«O, dat doet hij gaarne!»

«De baron verwacht u,» herinnerde Peter.

«O, ik zal wel gaan, maar lopen doe ik daarvoor niet.»

Toch was Jan ongerust, toen hij zich naar het kasteel begaf. Het ontzag voor de opperbaas zat er bij allen diep in. En wie op kasteelgoed woonde, was immers zeer afhankelijk van hem.

De baron lag in een schommelstoel op het bordes. Hij stond op en daalde, steunend op een stok, de trappen af. Hij hinkte.

Baron Daniël de Porteira was niet groot, maar dik. Hij had een bol gelaat, scherpe ogen. Onder een gebogen neus hing een zware snor. Nu keek de edelman zeer grimmig door zijn zilveren neusknijper.

«Moest kij blijf dans op de plaats?» vroeg hij spottend.

Baron de Porteira, Vlaamse edelman, had nooit de taal van zijn volk geleerd. Zijn «Vlaams» bestond uit bij knechten, meiden en pachters opgeraapte woorden.

Volgens zijn opvatting was het Nederlands in België slechts de taal van onontwikkelde boeren en werklieden. De sociale elite sprak Frans.

Kardinaal Mercier had bovendien verklaard dat de Vlamingen moesten gehoorzaam zijn.

«'k Ben maar eens over en weer naar de aankomst van de koers gaan zien, mijnheer de baron,» antwoordde Jan bedremmeld.

«En aan wie kij heb gefraakt dadde?»

«Aan niemand, mijnheer de baron!»

«Kij u niet moet geneer... maar teken Peter, lelijk doet, teken hem... allez — de baron kon het juiste woord niet vinden — allez, teken Peter revolutie maak, dadde kij doet. Kij kaat sien naar die smerike koers, als kij de dreef moet repareer. Ikke mak daar de nek

breek in de auto als kij maar de koers siet! Al leeklopers daar op de plaatse... en de administration de geld van alleman wek smijt aan prijs voor coureur, die niet wil werk...»

«Doet gij het een keer met uw lamme pikkels, vijf uren trappen!» dacht Jan. Maar hij moest zwijgen.

«De koers!» spotte de baron. «Kij daar ook moest naar gaap... en ik dan uw werk betaal, he!»

Mijnheer de Porteira opende zijn mond zo wijd hij kon en zei daarna:

«Zo staan ze daar op de plaatse... de onnozele mensk. Gapers, naar mans, die op een velo stamp, en zwart sien als duivels. Is skoon dadde... is magnifique! Maar ik wil, dat kij werk voor uw cens. Peter sal aftrek een half dakhuur... Dadde is anders, hé... En kij vandaak nog werk tot de dreef is gerepareer! Ik sal nok spreek met uw vader. En avant nu!»

Jan Wellens kwam bij de anderen terug. Allen keken hem nieuwsgierig aan.

«De baron heeft me geroepen om te vragen wie er gewonnen heeft, en hij zal Hamerlinck een brief met gelukwensen zenden!» zei Jan.

«En u zaterdag een goede premie geven!» spotte Peter.

Jan nam zijn spade op.

«Dries, gaap zo niet naar mij, ge zult het van mij niet weten wat de baron gezegd heeft,» riep hij tot Roelens. «Lode,» vervolgde hij, «ge hadt dat sprinten moeten zien. 't Was fantastisch. De renners gaven al wat ze konden. Maar Hamerlinck liet zich niet kloppen!»

«En nu zwijgen over die koers!» schreeuwde Peter met een vloek.

«Is 't nu niet gelijk, waarover we klappen?» vroeg toen ook Lode Vincke.

«Neen! Over wielersport spreken we op de kasteelgrond niet meer,» hernam de opzichter.

Jan Wellens haalde de schouders op. Peter zond hem een eind verder.

«Vul daar de putten,» beval hij.

Jan Wellens gehoorzaamde.

«Wanneer zal ik hier heel de boel mijn hielen mogen tonen?» bromde hij.

De mannen wisten, dat het vandaag laat zou worden. De dreef moest klaar zijn. De oudste jonker, mijnheer François, kwam eens zien. Hij maakte een praatje met Peter. Hij sprak zeer vlot het dialect van de streek.

Dan begaf hij zich bij Jan Wellens.

«De baron was kwaad op u, hé?» zei hij. «'k Hoorde het, dat ge geroepen zijt geworden, maar ik heb voor u gesproken. Doe van de week uw best en ge zult dan toch volle loon ontvangen. Ge zijt immers een vlijtige jongen en een goede werkman.»

De jonker wandelde verder. Jan dacht aan zijn zuster.

«Loense streken van de oudste jonker,» zei hij bij zich zelf. «Hij peinst voor een beetje geld alles te mogen doen. Maar Martha heeft beloofd op Greta te letten.»

Men werkte voort. Jonker Reginald, de tweede zoon, kwam van het dorp door de dreef.

«Sukkelaars, stondt gij hier te werken als er zulk een prachtige koers was!» riep hij uit.

«Jonker, de dreef moest hersteld worden,» merkte Peter op.

«En juist met de kermis. Maar u heb ik toch op het dorp gezien,» vervolgde Reginald tot Jan Wellens.

«Hij was weggelopen,» deelde de opzichter mee.

«Hij had misschien gelijk! 't Is toch maar eens in het jaar kermis. En een kermis is een geseling waard. Zeg, Wellens, dat was nogal een sprint, hé?»

«Prachtig, jonker.»

«Hamerlinck had het deze keer niet gemakkelijk, maar hij heeft zijn eerste prijs ruim verdiend. Die domme Pieter Lemmink van Baarle heeft gisteren zitten drinken en hij was vandaag niet in vorm.»

«Ik geloof het, jonker... Hij zal nog helemaal mis lopen.»

«Ik zal morgen met hem eens gaan praten. Ik moet toch naar mijn oom de Bontinck te Leerne. Mijn oom gaat daar een koers helpen inrichten.»

«Te Leerne, jonker?»

«Ja, hij heeft centen genoeg, de joviale man, om enige prijzen te geven. En de plaatselijke handelaars zullen meewerken. De sport moet vooruit in de streek. Wellens, dat gij u niet oefent!»

«Op een ploeg of een kruiwagen zeker, jonker? Ik heb nog zelfs geen gewone fiets.»

«Daar is toch aan te geraken».

Reginald bekeek Jan Wellens van kop tot teen.

«Ge zijt juist een kerel om een ferme renner te worden,» verzekerde hij. «Zo gespierd, zo kloek».

Dries Roelens lachte. Reginald zag naar hem.

«Is 't niet waar, misschien?» en het loens gelaat van Dries bemerkend, ging hij voort. «Ja Dries, ge moet daarom niet jaloers kijken. Ge moogt ook altijd eens proberen op de koersfiets.»

«Jonker, mijnheer de baron wenkt u,» sprak de opzichter.

Reginald blikte in de richting van het kasteel. Zijn vader stond op het bordes met zijn stok te zwaaien.

«Zou rentmeester Loosen al geweest zijn? Die engerd moet me zeker bespieden maar daarvoor laat ik de sport niet,» bromde Reginald. «'t Is belachelijk van mijn vader om daar zo tegen te zijn. Hij zal de wielersport niet tegenhouden, te Drongen niet en nergens».

Reginald groette en vertrok.

«Ha, de jonker moet u nog zotte gedachten in de kop komen steken», zei de opzichter tot Wellens.

«Ge hadt hem moeten zeggen, dat er hier niet over wielersport mag gesproken worden».

«Zwijg er nu over ! Al dat gezaag ! Toon uw kracht hier in de dreef ! Sport... Sport... het volk wordt nog gek !»

«Van al dat genever drinken vroeger werd het gek. Maar daartegen heb ik de baron nooit horen tempeesten».

«Hij lust zelf te graag een borrel» mompelde Lode Vincke in zijn baard.

Men zweeg en werkte voort.

HET PLAN VAN JAN WELLENS

Het werk in de dreef was geëindigd. 't Werd tijd, want de schemering zonk over het land en in de dreef was het bijna donker. Vermoeid gingen de mannen heen.

Jan Wellens woonde aan de Moerhoek, twintig minuten van het kasteel.

Hij hoorde uit de verte het orgelgeschetter van het gemeenteplein. Men sloot daar de kermis met vrolijke dans. Maar dat trok hem nu niet aan. Als Martha Roelens er ook heen kon gaan, ja, dan..., doch met andere meisjes had hij geen zin om te dansen.

Jan struikelde bijna over een koersfiets. Hij keek scherp toe. Tegen een canadapopulier zat een jonge man. Van onder zijn vest blonk nog het wit en rood van een sporttrui.

«Lemmink, wat doet ge daar ?» vroeg Jan.

«Ik rust een beetje. 't Is niet juist geweest in de koers.»

«Bewonderaars en vrienden hebben u zeker verweten dat ge gisteren dronken waart. Ze doen het voor uw welzijn, Lemmink. Sta op, ik zal u naar huis leiden».

«'k Wil slapen».

Jan Wellens merkte dat de renner van Baarle weer gedronken had.

«Ge moogt hier niet in slaap vallen. Ge zoudt ziek worden en misschien nooit meer kunnen koersen. Sta op, ik zal u helpen. En kruip dan thuis in uw bed.»

Wellens trok Lemmink recht. Met de andere hand greep hij de fiets.

«Kom, 't is niet zo ver meer, thuis moogt ge slapen», hernam hij.

«Ge zijt wel een goede vent...»

«Maar ja... Ik heb u gaarne... Ik heb u al dikwijls zien rijden».

«Vandaag ging het niet juist. In het peloton hingen ze te veel aan elkaar.»

Jan Wellens begreep, dat hij met een bedronken renner niet over de wielervedstrijd moest redetwisten.